



En gammel kystkultur på Yamal Halvøen*).

Geografisk Tidsskrift, Bind 39 (1936)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0039-PDF/gto_0039_67784.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=67784>

pdf genereret den : 22/5-2008

Mindre Meddelelser.

En gammel kystkultur på Yamal Halvøen*).

Både samojediske overleveringer og europæiske rejsebeskrivelser fra det 16.—17. årh. omtaler, at Barents og Kara Havets kyster fra Kola indtil Taimyr såvel som Vaigach, Novaya Zemlya, Belyi Ostrov o. a. øer tidligere var beboet af et folk, som i modsætning til disse egnens nuværende beboere levede af sødyrfangst og opførte



Fig. 1. Potteskår fra klitbebyggelsen (a) og hustomterne (b). Tiutei-Sale.

faste jordhytter. I 1928—29 blev der af V. N. Chernetsov fremdraget en del materiale fra en sådan kultur under en ekspedition, som var udsendt af den arktiske komité til Yamal Halvøens nordlige spids. Der blev foretaget udgravninger på tre steder, de to på næsset Tiutei-sale ($71^{\circ} 21'$ n. br., $67^{\circ} 53'$ ø. l.) ved selve Kara Havet, det tredje på Khaen-sale Næsset ved Malygin Strædet ($72^{\circ} 53'$ n. br., $71^{\circ} 40'$ ø. l.).

*) Ved Michella Erichsen og Kaj Birket-Smith efter V. N. Chernetsov: Dvernaya primorskaya kultura na poluostrove Ya-mal. (Sovetskaya Etnografiya, No. 4—5. Leningrad 1935).

Den ene fundplads på Tiutei-sale ligger 2 km sydvest for halvøens nordspids. Fundene blev her gjort på de indvendige skråninger af et par delvis tilgroede klitter. Der blev fremdraget talrige knogler af hvalros og noget færre af sæl, mens knogler af ren og ræv hørte til undtagelserne. Af redskaber fandtes bl. a. en skraber af sandsten og en groft forarbejdet pilespids af sten. Endvidere forekom talrige potteskår (fig. 1 a). Karrene har været ret godt brændt, formodentlig rundbugede med en indsnævring under mundingsranden og langs denne forsynet med indtrykte ornamenter og pindstik. Rigdommen på sødyrknogler, den ringe mængde



Fig. 2. Drivtømmer på stranden ved Malygin Strædet.

våben og mangelen på hustomter tyder på, at man her har at gøre med et midlertidigt opholdssted, en fangstlejr e. l.

Ruiner af tre huse forekom derimod på den anden boplads på samme næs, ved sammenløbet af floderne Sep-yaga og Tiutei-yaga. De var alle stærkt forstyrrede af samojederne, som havde gravet efter kobber i dem; det kunde dog fastslås, at de var runde og det ene 7 m i tværmål, de to andre noget mindre. I midten var der et ildsted og uden om dette spor af tagstolper. Omkring husene lå der mængder af dyreknoget, stammende fra hvalros, sæl, hval, isbjørn, ræv, ren m. m. Knogler af landdyr var langt sjældnere end sødyrknogler. Kulturlaget var indtil 20 cm dybt og indeholdt foruden trækul og hvalbarde talrige genstande: skraber af sandsten og kvarts, hvæssesten, en yderst grov pilespids af rentak, en „sømglatte“ og skindskraber af samme materiale, knivskafter og harpunfutral (?) af træ, håndledsplader af hvalbarde til værn

ved bueskydning osv. En lille trækniv har måske været brugt ved nydelsen af bjørnekød, som det endnu undertiden er tilfældet ved samojedernes bjørnefester. Metal blev fundet i ret stor udstrækning, bronze og kobber i form af små plader, af jern derimod kun en gaffelgrenet pilespids, en ring, en skraber og forskellige ubestemmelige stumper. Den store mængde potteskår viser, at lerkar blev opbygget af strimler af blåligt ler, blandet med storkornet kvartssand og glimmer. Af krukker er der to typer. Den ene er rundbundet og svagt indsnøret under den sædvanligvis fortykkede

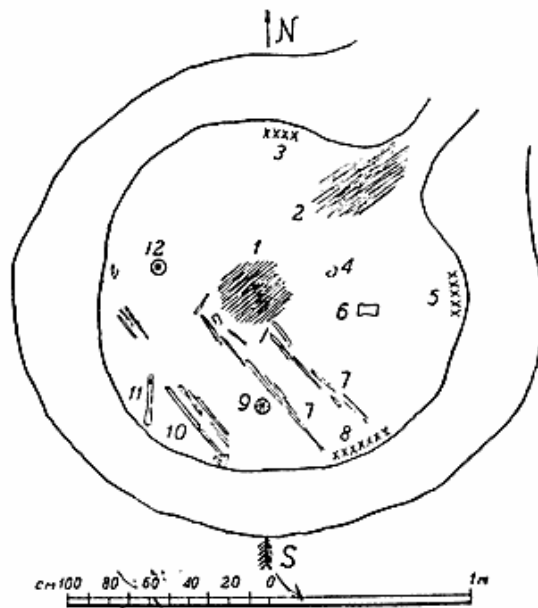


Fig. 3. Hustomt. Khaen-sale.

mundingsrand, hvorimod den anden har lige, noget udad hældende sider og flad bund, undertiden med en lav ringfod. Størrelsen når op til 25—30 cm i tværmål. Desuden forekommer temmelig flade skåle. Alle former er prydet med indtrykte ornamenter: kamformede figurer, pindstik o. l. (fig. 1 b).

Ved Malygin Strædet er landet fuldkommen øde, men kysten er til gengæld i sin østlige del uhyre rig på drivtømmer og frembyder ypperlige betingelser for jagt på vildren, idet dyrene plejer at samles her, før de går over isen til Belyi Ostrov (fig. 2). Seks eller syv hustomter blev her truffet $1\frac{1}{2}$ km øst for Khaen-sale Næsset, liggende ved et vandløb på et lille fremspring af kysten. Husene var runde med en diameter af 7—8 m og c. $\frac{3}{4}$ —1 m nedgravede i jordsmonnet (fig. 3). Så vidt det kunde skønnes, havde det jorddækkede tag været båret af en kegleformig trækonstruktion, der i

midten blev understøttet af fire stolper. Indgangen dannedes af en 2 m lang, tilsyneladende overdækket husgang. I midten af huset fandtes ildstedet. De fleste oldsager lå enten bag dette eller fortil nær indgangen. Der fandtes talrige knogler af sæl, fjældræv, isbjørn, ren, forskellige fugle samt af og til hvalros og hval, men altid ordnet i dynger efter art, f. eks. op mod væggen bag ildstedet mere end 30 hele og en stor mængde sønderslagne ræveskaller; utvivlsomt ligger der særlige, religiøse forestillinger bag denne skik. Jærn er overmåde almindeligt i fundet, ligeså ben (hval-



Fig. 4. Grav fra hustomt. Khaen-sale.

knogle og rentak), mens træ ikke er bevaret. Af bensager kan nævnes kiler til kløvning af træ, knivskafter, skrabere og pilespidser. Af jærn forekommer smalle, enæggede knive, lancetformige og gaffeldelte pilespidser, trekantede harpunspidser, øksehoveder, et ringformigt bæltespænde samt i et hus en næsten oprustet ringbrynje. Af keramik var der intet spor, men derimod hanke af kobber- og jærnkedler.

Til venstre for indgangen i et af husene fandtes en begravelse 25 cm under kulturlagets overflade. Skelettet lå på venstre side med optrukne ben og hovedet mod nord (fig. 4). Ved højre hånd lå to harpunspidser og ved hovedet en økse samt et halvrundt jærnbør. Ved fødderne fandtes levninger af en trægenstand, rimeligvis en bue, som har været lagt oven på den døde. Under skelettet så man på nogle steder spor af tynde, tværlagte brædder; samme

slags brædder dækkede graven på langs. Skelettet var dårligt bevaret, men synes at have tilhørt en ældre person. Der var ingen spor af klæder undtagen en ringe mængde sælhår, der sad fastklæbet til fodsålen.

De tre, her omtalte findesteder tilhører åbenbart forskellige tidsrum. Klitbeboelsen, hvor der fandtes stenredskaber og så godt som intet jern, kan anses for ældst. Keramikken fra husene på Tiutei-sale minder om de fund, der i 1922 er gjort af A. Kols ved munden af Tas. Tiutei-sale fundene kan formodningsvis sættes til slutningen af 1. og begyndelsen af 2. årtusinde af vor tidsregning. Husene fra Khaen-sale tilhører en betydelig senere tid, måske det 14. årh. De nulevende samojeder hævder enstemmigt, at bebyggelsen ikke hidrører fra deres forfædre, men fra et folk, som de kalder *sirtsî*, ligesom de i følge deres egne traditioner først tog Yamal i besiddelse for 5-6 slægtled siden. De havde da flere krigerske sammenstød med de nævnte *sirtsî*, hvis navn for øvrigt også indgår i flere stednavne i disse egne; ligesom benævnelsen *chud* har det dog formodentlig kunnet anvendes om flere stammer.

I forbindelse med fundene fra denne gamle Yamal-kultur har det en særlig Interesse, at A. V. Schmidt i Kola Bugten har fundet spor af en befolkning, for hvilken fangst af sødyr ligeledes har spillet en stor rolle. Der kan også henvises til beskrivelser af jordhytter og skindbåde hos forfattere fra det 16.—17. årh. som Stephen Burrough og de La Martinière. Endnu så sent som i en 1833 udgiven bog („Poczka k Ledovitomu moryu“) omtaler F. Belavskiy en overdækket skindbåd som en kajak (!) fra samojeder og ostjaker. Hvor stor tillid man tør fæste til disse gamle skildringer skal nærværende meddelere dog lade være usagt; La Martinière i det mindste udmærker sig som almindelig kendt ved en sjælden grad af upålidelighed.
